

**Anderstaligen met een
behoefte aan
taalondersteuning**

Notitie

Colofon

Titel	Anderstaligen met een behoefte aan taalondersteuning
Auteur	Doreen Verbakel, Manouk van den Brink & Annemarie Groot
Versie	2
Datum	29-3-2020

ECBO is het expertisecentrum voor onderzoek en kennisvraagstukken rondom bijvoorbeeld professionalisering van docenten, aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt, basisvaardigheden en in-, door- en uitstroom van studenten. ECBO doet wetenschappelijk verantwoord beleids- en praktijkgericht onderzoek in het onderwijs en op het snijvlak van onderwijs en arbeidsmarkt, en verspreidt deze kennis. Onze expertise: onderzoek met impact.

ECBO
Postbus 1585
5200 BP 's-Hertogenbosch
Tel: 073-6872500
www.ecbo.nl

© ECBO 2019

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, op welke andere wijze dan ook, zonder vooraf schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

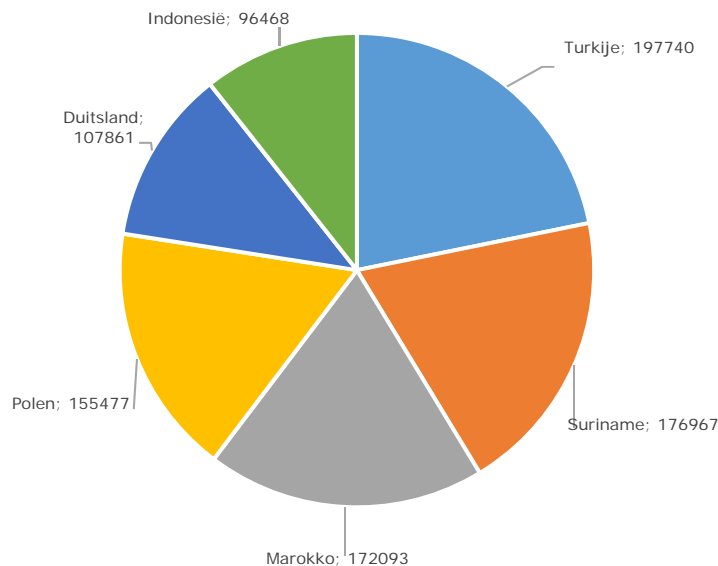
1	Migranten in Nederland	2
1.1	Aantal en herkomst	2
1.2	Redenen van migratie	3
1.3	Onderwijsniveau	4
1.4	Prognose	4
2	Migranten en laaggeletterdheid in Nederland	5
2.1	Definitie laaggeletterdheid	5
2.2	Laaggeletterde migranten	6
2.3	Spreekvaardigheid	7
3	Nieuwkomers en het belang van de Nederlandse Taal	8
3.1	Motivatie om de Nederlandse taal te leren	8
3.2	Inburgering – een externe motivator	8
3.3	Sociale inclusie – een interne motivator	9
4	Conclusies ten opzichte van 2016	10

1 Migranten in Nederland

1.1 Aantal en herkomst

Volgens het CBS had op 1 februari 2020 24,3 procent (4.230.789) van de Nederlandse bevolking een migratieachtergrond.¹ Hiervan is 53,7% (2.270.880 personen) een persoon met een eerste generatie migratieachtergrond, wat inhoudt dat de persoon in het buitenland geboren is en waarvan minstens één ouder in het buitenland geboren is². Binnen deze groep personen met een eerste generatie migratieachtergrond hebben 930.262 personen (41%) een westerse achtergrond en 1.340.618 personen (59%) een niet-westerse achtergrond.

Voor 2019 zijn de gegevens over eerste generatie migranten door het CBS verder uitgesplitst. De zes grootste herkomstlanden van personen met een eerste generatie migratieachtergrond zijn: Turkije, Suriname, Marokko, Polen, Duitsland en Indonesië (zie Figuur 1).³ Tevens telde Nederland 103.000 inwoners met een eerste-generatie Syrische migratieachtergrond op 1 oktober 2019.⁴ Overige kleinere groepen zijn afkomstig uit Aruba, Sovjet-Unie, Amerika, China, Joegoslavië, Hongarije, Verenigd Koninkrijk, België, en Irak. Onder de grootste groepen onder de 40.000 personen, zijn mensen herkomstig uit o.a. India, Afghanistan, Italië, Iran, Spanje, Frankrijk, en Somalië.⁵

Figuur 1 Aantal personen met een eerste generatie migratieachtergrond voor de zes grootste herkomstlanden in 2019

¹ CBS 2020. Verkregen via www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-asiel-migratie-en-integratie/hoeveel-mensen-met-een-migratieachtergrond-wonen-in-nederland

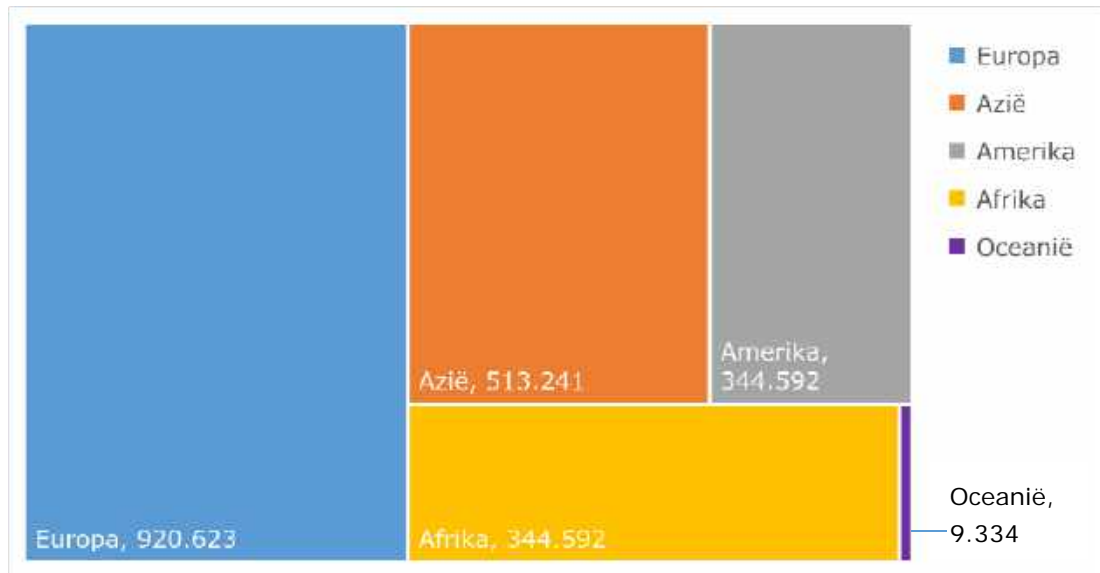
² CBS 2020. Verkregen via: www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen?tab=p#id=persoon-met-een-eerste-generatie-migratieachtergrond

³ CBS 2020. Verkregen via www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-asiel-migratie-en-integratie/hoeveel-mensen-met-een-migratieachtergrond-wonen-in-nederland

⁴ CBS 2019. www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2019/44/poolse-en-syrische-immigranten-per-gemeente

⁵ CBS 2020. Verkregen via www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-asiel-migratie-en-integratie/hoeveel-mensen-met-een-migratieachtergrond-wonen-in-nederland

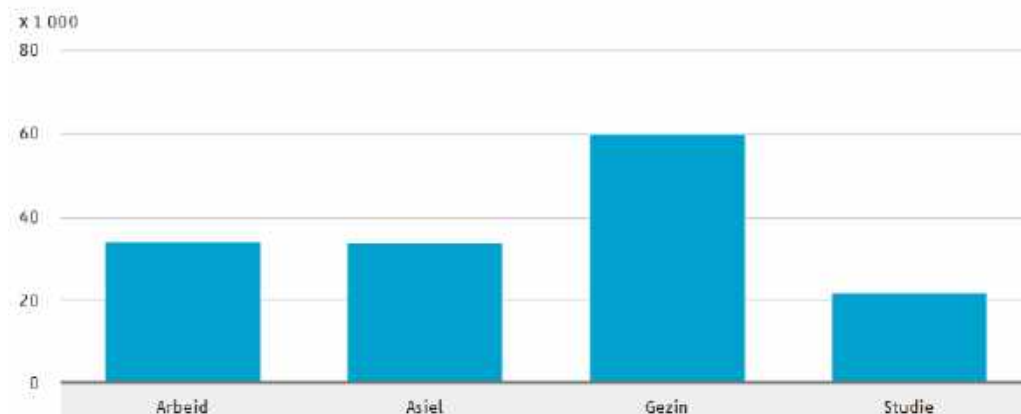
In Figuur 2 staat het aantal eerste generatie migranten uit 2019 per continent.⁶ Het grootste deel van de personen met een eerste generatie migratieachtergrond in 2019 is afkomstig uit Europa (920.623), waarvan ongeveer twee derde (603.961) uit de Europese Unie. Daarna komt Azië, Amerika, Afrika, en slechts een klein aandeel uit Oceanië (9.334). Voor alle continenten gold dat het aantal migranten in 2019 ligt gestegen is ten opzichte van 2018.

Figuur 2 Aantal eerste generatie migranten per continent in 2019

1.2 Redenen van migratie

Volgens het CBS zijn er verschillende redenen waarom migranten naar Nederland komen (zie Figuur 3). In 2016 was gezinsmigratie (60.025) de meest voorkomende reden voor migratie. Daaropvolgend kwam arbeidsmigratie (33.920), asiel (33.835), en studie (21.720).⁷

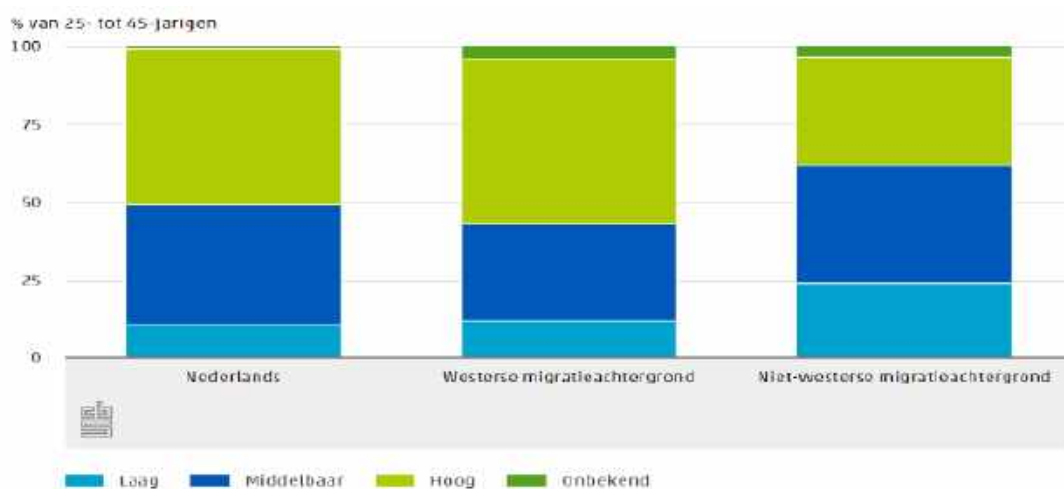
Figuur 3 Immigranten naar migratiereden, 2016 (Bron: CBS 2016)

⁶ CBS 2019. <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/37713/table?ts=1567780803956>

⁷ CBS 2016. <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-asiel-migratie-en-integratie/hoeveel-immigranten-komen-naar-nederland->

1.3 Onderwijsniveau

Het CBS heeft onderzoek gedaan naar het onderwijsniveau van personen met een migratieachtergrond tussen de 25 en 45 jaar oud (zie Figuur 4).⁸ Hieruit blijkt dat de migranten met een niet-westerse achtergrond ten opzichte van migranten met een westerse migratieachtergrond het minst hoog opgeleid zijn. Van de niet-westerse migranten heeft 34,3% een hbo of universitaire studie genoten, tegenover 53,2% van de personen met een westerse migratieachtergrond die een hbo of universitaire studie hebben gevolgd. Verder heeft 38,3% middelbare scholing en heeft 23,9% een diploma vergelijkbaar of lager dan het Nederlandse mbo. De groep niet-westerse migranten betreft met name personen uit Marokko (28%) en Turkije (23%).

Figuur 4 Onderwijsniveau, 4e kwartaal 2019 (Bron: CBS, 2019)

1.4 Prognose

Het CBS schat in haar Bevolkingsprognose van 2017-2060 en 2018-2060 in dat de Nederlandse bevolking internationaler zal worden.⁹ Volgens de prognose van 2018 zal het aantal inwoners met een migratieachtergrond stijgen naar 6,5 miljoen (35%) in 2060. Dit is 0,2 miljoen hoger dan de prognose uit 2017. Met andere woorden: ruim twee derde van de Nederlandse bevolking zal een migratieachtergrond hebben in 2060. Hiervan wordt verwacht dat het bij ongeveer de helft van de 6,5 miljoen migranten gaat om de eerste generatie. Van deze eerste generatie zou 60% een niet-westerse migratieachtergrond hebben. Deze schatting is afhankelijk van veel onzekerheden en wordt daarom elk jaar opnieuw bijgesteld.

Voor de kortere termijn (2030) is de verwachting dat er 745.000 extra mensen in Nederland zullen zijn.¹⁰ Van deze 745.000 is twee derde toe te rekenen aan een stijgend aantal migranten (zowel eerste- als tweede generatie). Van 24% in 2019 naar 27% in 2030, waarbij het jaarlijks om zo'n 230.000 immigranten zou gaan.

⁸ CBS 2019. <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-asiel-migratie-en-integratie/hoe-verschillen-opleiding-en-schoolkeuze-naar-migratieachtergrond>

⁹ CBS 2018. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2018/51/prognose-bevolking-naar-migratieachtergrond>

¹⁰ CBS 2018 <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/51/prognose-18-miljoen-inwoners-in-2029>

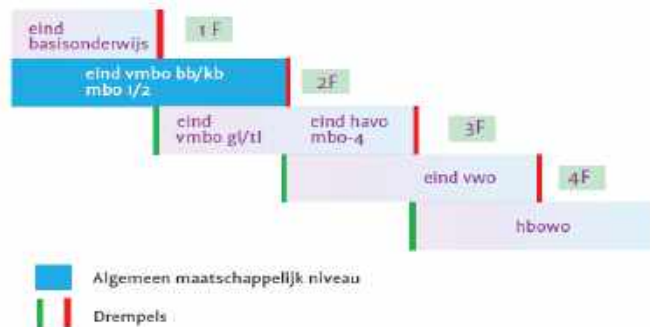
2 Migranten en laaggeletterdheid in Nederland

2.1 Definitie laaggeletterdheid

Een veelgebruikte definitie van laaggeletterdheid komt van de OECD (2013):

*'Laaggeletterden hebben moeite met het gebruiken van gedrukte en geschreven informatie om te functioneren in de maatschappij, om de eigen doelen te bereiken en om de eigen kennis en mogelijkheden te ontwikkelen. Deze definitie gaat uit van een functionele invulling van taal- en rekenvaardigheden, namelijk de vaardigheden die essentieel zijn voor het begrijpen, analyseren en gebruiken van informatie die we in het dagelijks leven en op het werk tegenkomen.'*¹¹

De overheid heeft bepaald dat om te kunnen functioneren in de maatschappij minimaal niveau 2F vereist is van de Referentieniveaus Nederlandse Taal (zie Figuur 5)¹². Dit niveau is het taalniveau dat behaald moet worden om een diploma op mbo 2-niveau te halen (wat het minimale onderwijsniveau is om een startkwalificatie te behalen).

Figuur 5 Referentieniveaus per onderwijssector (Bron: Referentiekader taal en rekenen. SLO, 2009)

Het meest recente onderzoek naar laaggeletterdheid in Nederland is PIAAC, dat in 2012 werd uitgevoerd¹³. De kernvaardigheden uit dit onderzoek werden gemeten op een schaal van 0 tot 500. In het algemeen wordt aangehouden dat iedereen die een PIAAC-score onder de 225 heeft behaald laaggeletterd is.¹⁴ Volgens deze definitie is 11,9% van de bevolking tussen de 16 en 65 jaar laaggeletterd, wat neerkomt op 1,8 miljoen mensen.

In 2016 bracht de Algemene Rekenkamer het rapport 'Aanpak van Laaggeletterdheid' uit, waarin op basis van PIAAC verdere berekeningen zijn gedaan naar het percentage laaggeletterden. Bij deze berekeningen van de grootte van de doelgroep laaggeletterden is niet alleen laaggeletterdheid, maar ook laagcijferdheid en lage digitale vaardigheden meegenomen. Verder betrokken zijn in hun schattingen ook personen ouder dan 65 jaar.

¹¹ OECD (2013). OECD Skills Outlook 2013. First results from the survey of adult skills. Paris: OECD.

¹² Rijksoverheid 2020. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/taal-en-rekenen/referentiekader-taal-en-rekenen>

¹³ Buisman, M., Allen, J., Fouarge, D., Houtkoop, W. & Van der Velden, R. (2012) PIAAC: Kernvaardigheden voor werk en leven. 's Hertogenbosch: ecbo.

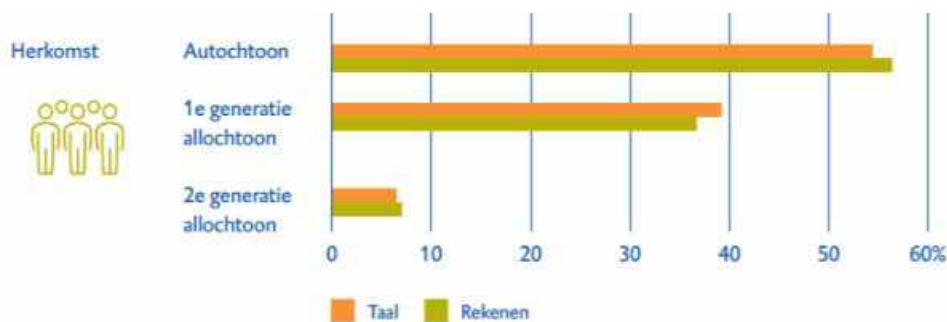
¹⁴ Zie bijv. Bijlsma & Van der Velden, 2019

Volgens hun schattingen bestond het totaal aantal laaggeletterden, laaggecijferden en personen met lage digitale vaardigheden in Nederland in 2012 uit 2,5 miljoen personen.¹⁵

2.2 Laaggeletterde migranten

De groep laaggeletterden in Nederland kan onderverdeeld worden in laaggeletterden die in Nederland zijn geboren (de NT1-groep) en de laaggeletterden die niet in Nederland zijn geboren (NT2-groep). Analfabeten worden hierbij buiten beschouwing gelaten, omdat zij geen moeite hebben met lezen en schrijven, maar de vaardigheid in zijn geheel nooit hebben ontwikkeld.

De Algemene Rekenkamer heeft in 2016 op basis van PIAAC het percentage laaggeletterden met een eerste en tweede generatie migratieachtergrond geschat. Volgens hun schattingen bestond het totaal aantal laaggeletterden, laaggecijferden en personen met lage digitale vaardigheden in 2012 uit 2,5 miljoen personen, waarvan ongeveer 39% (975.000 personen) een eerste generatie migrant is en 6% (150.000 personen) een tweede generatie migratieachtergrond heeft (zie Figuur 6).

Figuur 6 Aanpak van Laaggeletterdheid. De Algemene Rekenkamer (2016).

De recentste schatting van het aantal laaggeletterde migranten komt uit 2019.¹⁶ Toen is een clusteranalyse uitgevoerd voor de groep laaggeletterden uit PIAAC, met het doel om inzichtelijk te maken of er subgroepen kunnen worden onderscheiden en zo ja, wat dan kenmerken zijn van deze groepen. Deze clusteranalyse richtte zich specifiek op laaggeletterdheid (d.w.z. zonder laaggecijferdheid of lage digitale vaardigheden). Eén van de subgroepen die duidelijk naar voren kwam, waren laaggeletterden met een migratieachtergrond. De meeste laaggeletterden uit deze groep hebben zowel een partner als kinderen (een kleine groep heeft een partner of kinderen).¹⁷ Op basis van recente CBS-gegevens is vervolgens geschat dat er ongeveer 394.000 laaggeletterden zijn van 30 jaar en ouder met een migratieachtergrond (met name 1^e generatie).

De groep eerste generatie migranten die moeite heeft met de Nederlandse taal verschilt overigens onderling zeer. Zo maken ook "anders geletterden" deel uit van deze groep. Zij kunnen wel in hun eigen schrift (zoals het Chinese schrift of het Cyrillische schrift) probleemloos lezen en schrijven, maar zijn het Nederlandse schrift nog niet voldoende machtig en kunnen daardoor minder goed meedraaien in de Nederlandse maatschappij.

¹⁵ Algemene Rekenkamer (2016). De aanpak van laaggeletterdheid.

<https://www.rekenkamer.nl/publicaties/rapporten/2016/04/20/aanpak-van-laaggeletterdheid>

¹⁶ Doelgroepenanalyse uitgevoerd door CINOP, Roa & Etil (2020). Zie www.geletterdheidinzicht.nl.

¹⁷ Geletterdheid In Zicht 2020. Verkregen via: <https://geletterdheidinzicht.nl/>

2.3 Spreekvaardigheid

Hoewel 'laaggeletterdheid' alleen betrekking heeft op de schriftelijke taalvaardigheid, zijn spreek- en luistervaardigheid ook minstens zo belangrijk om actief deel te nemen aan de samenleving. Een verlaagd spreekvaardigheidsniveau en een beperkt vocabulaire in het Nederlands spelen bij laaggeletterden met een eerste generatie migratieachtergrond een belangrijke rol. Er is echter weinig bekend over de spreekvaardigheid van laaggeletterde migranten omdat bij metingen van laaggeletterdheid mondelinge taalvaardigheid niet meegenomen wordt. Hierdoor is onduidelijk wat de mogelijke behoefte is aan taalondersteuning op het gebied van mondelinge taalvaardigheid. Wel weten we uit onderzoek dat er een aantoonbaar verband is tussen schriftelijke en mondelinge taalvaardigheid.¹⁸

¹⁸ Tullener, E. en De Bree, E. (2014) Narratieve vaardigheden van Nederlandse laaggeletterde volwassenen. Stem-, Spraak- en Taalpathologie, Vol 19 (2014).

3 Nieuwkomers en het belang van de Nederlandse Taal

3.1 Motivatie om de Nederlandse taal te leren

Of nieuwkomers de Nederlandse taal willen leren is afhankelijk van veel verschillende factoren. Er zijn diverse redenen waarom het voor nieuwkomers van belang is om de taal te leren. Sommige van deze redenen zijn externe motivators, zoals de verplichte inburgering en het overheidsbeleid om laaggeletterdheid aan te pakken, en andere redenen zijn interne motivators, zoals behoefte aan sociale inclusie. Welke reden relevant is voor een nieuwkomer, is geheel afhankelijk van de persoon en de situatie waarin die zich bevindt. Wat voor de ene nieuwkomer een stimulans kan zijn om het Nederlands te leren, is voor een ander juist een drempel.

3.2 Inburgering – een externe motivator

Iedereen die als nieuwkomer naar Nederland komt, moet voldoen aan de inburgeringsplicht. In 2021 gaat een nieuwe inburgeringswet in, waarin wordt geëist dat iemand niveau B1 beheerst van het Europese Raamwerk voor Moderne Vreemde Talen om het inburgeringsexamen te kunnen halen.¹⁹ Dit is vergelijkbaar met niveau 2F uit het Referentiekader. Dit is nodig om zelfredzaam te kunnen worden, een opleiding te kunnen volgen of betaald werk uit te kunnen voeren. Tevens is dit ook benodigd om het staatsexamen met een voldoende te kunnen afsluiten.

Niet iedereen hoeft in te burgeren. Zo hoeven bijvoorbeeld personen binnen de Europese Unie niet verplicht in te burgeren, evenals Liechtenstein, Noorwegen, IJsland en Zwitserland.²⁰ Anderen die zijn vrijgesteld van inburgering zijn jongeren onder 18 jaar, of ouderen boven de pensioengerechtigde leeftijd, en mensen die tijdelijk verblijven in Nederland voor studie of werk.

Vanaf 2021 zal de inburgeringsplicht ook weer gaan gelden voor Turkse nieuwkomers.²¹ Eerder was deze groep vrijgesteld van de inburgeringsplicht vanwege Europese wet- en regelgeving. Dit is opvallend omdat juist deze groep het meest omvangrijk is onder de eerste generatie immigranten.²² Deze groep wordt veelal gekenmerkt door het minder goed beheersen van de Nederlandse taal en wordt vaker bevonden als minder goed geïntegreerd.²³

¹⁹ Rijksoverheid 2018. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2018/07/02/inburgering-op-de-schop-nieuwkomers-zo-snel-mogelijk-aan-het-werk-leenstelsel-afgeschaft>

²⁰ Rijksoverheid 2020. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/immigratie-naar-nederland/vraag-en-antwoord/moet-ik-als-nieuwkomer-inburgeren>

²¹ Rijksoverheid 2020. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/02/04/turkse-nieuwkomers-woorden-inburgeringsplichtig>

²² CBS 2020. Verkregen via <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-asiel-migratie-en-integratie/hoeveel-mensen-met-een-migratieachtergrond-wonen-in-nederland>

²³ Rijksoverheid 2020. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/02/04/turkse-nieuwkomers-woorden-inburgeringsplichtig>

3.3 Sociale inclusie – een interne motivator

Er is bekend dat een verhoogde taalvaardigheid tot meer verbinding met de samenleving en de omgeving van een laaggeletterde leidt en daarmee tot minder eenzaamheid.²⁴ Het verbeteren van de taalvaardigheid als middel tegen eenzaamheid en voor een verbeterde sociale inclusie, kan dus een reden zijn om de Nederlandse taal te willen leren.

Op basis van onderzoek is gebleken dat vooral ouderen het risico lopen om laaggeletterd te zijn (45,3%). Aangezien laaggeletterdheid eenzaamheid in de hand kan werken, vormen met name pensioengerechtigden hierdoor een kwetsbare doelgroep.^{25,26} Maar ook voor jongeren speelt het risico dat zij niet voldoende kunnen integreren en daarmee in een sociaal isolement zouden kunnen komen. Dit komt doordat er een groeiend aantal jongeren in Nederland is dat niet goed kan lezen, zoals vastgesteld is door de onderwijsinspectie.²⁷ Volgens de inspectie speelt sociaal-economische segregatie hier een rol in en presteren scholen over het algemeen minder goed in die wijken, waar nieuwkomers vaker terechtkomen. Dit kan bijdragen aan een groter risico op laaggeletterdheid onder jongeren, met name onder de eerste generatie nieuwkomers die een grotere ondersteuningsvraag hebben.

²⁴ Greef, M., Kardol, T., Buisman, M., Verté E., De Witte, N. 2018 Laaggeletterdheid onder ouderen: ontwikkelmogelijkheden op het gebied van taal. <https://www.telmeemettaal.nl/nieuws/onderzoek/tel-mee-met-taal-laaggeletterdheid-ouderen/>

²⁵ Greef, M., Kardol, T., Buisman, M., Verté E., De Witte, N. 2018 Laaggeletterdheid onder ouderen: ontwikkelmogelijkheden op het gebied van taal. <https://www.telmeemettaal.nl/nieuws/onderzoek/tel-mee-met-taal-laaggeletterdheid-ouderen/>

²⁶ VNG 2019. <https://vng.nl/artikelen/laaggeletterden-hebben-hulp-nodig-van-ervaringsdeskundige>

²⁷ De staat van het Onderwijs 2019.

https://www.onderwijsinspectie.nl/binaries/onderwijsinspectie/documenten/publicaties/2019/04/10/voorwoord-met-verwijzingen/lvhO_StaatvanhetOnderwijs2019_TG_met+links+in+voorwoord_1.pdf

4 Conclusies ten opzichte van 2016

Ten opzichte van de eerder verschenen notitie uit 2016²⁸ is er nog geen nieuw onderzoek gedaan naar het aantal laaggeletterden in Nederland: alle cijfers baseren zich op het PIAAC-onderzoek uit 2012. Er zijn sindsdien geen nieuwe grootschalige metingen naar laaggeletterdheid meer gedaan. Nieuwe cijfers worden pas in 2023 verwacht²⁹.

Wel zijn er diverse nieuwe schattingen gedaan op basis van het PIAAC-onderzoek, die nieuwe inzichten bieden in het aantal anderstaligen met een mogelijke ondersteuningsbehoefte op het gebied van taal. Op basis van de beschreven informatie in dit rapport kan worden aangenomen dat we een toename kunnen verwachten ten opzichte van de eerder genoemde 600.000 inwoners van Nederland die behoefte hebben aan taalondersteuning. Er liggen een drietal factoren ten grondslag aan deze aanname.

Ten eerste verwachten wij een toename aan behoefte aan taalondersteuning door het verwachte groeiende aantal immigranten (zowel eerste- als tweede generatie) die de Nederlandse taal zullen moeten leren.

Ten tweede blijft de overheid investeren in de aanpak van laaggeletterdheid. Door deze aanpak is er specifiek aandacht voor jongeren en voor ouderen met zwakke taalvaardigheden. Enerzijds gaat het om preventie van laaggeletterdheid onder jongeren. Met name taalzwakke jongeren hebben baat bij goed taalonderwijs op school. De overheid stimuleert met haar aanpak initiatieven in het onderwijs, bijvoorbeeld in de vorm van beter leesonderwijs, die eraan moeten bijdragen dat voorkomen wordt dat deze jongeren laaggeletterd het onderwijs uitstromen. De aanpak van laaggeletterdheid richt zich ook op ouderen. Een verhoogde taalvaardigheid leidt tot meer verbinding met de samenleving en de omgeving van een laaggeletterde en daarmee tot minder eenzaamheid. De vergrijzing onder ouderen maakt het aannemelijk dat er een toename van de vraag naar taalondersteuning onder ouderen zal zijn, zodat zij minder eenzaam zijn en langer zelfredzaam.

Ten derde zijn er wijzigingen op het gebied van inburgering die het aannemelijk maken dat er een toename kan worden verwacht onder Nederlanders die behoefte hebben aan taalondersteuning. Er komt een nieuw inburgeringsstelsel, waarbij de taaleis van A2 naar B1 verhoogd zal worden. Dit zal ertoe leiden dat inburgeraars langer behoefte hebben aan taalondersteuning om het hogere niveau te kunnen halen. Ook Turkse nieuwkomers, die eerder vrijgesteld waren van de inburgeringsplicht, zullen dan moeten inburgeren. Dit is een omvangrijke groep onder de eerste generatie migranten waardoor het aannemelijk is dat er meer inwoners van Nederland behoefte hebben aan taalondersteuning.

²⁸ <https://www.hetbeginmettaal.nl/wp-content/uploads/2017/01/Aantal-anderstaligen-in-Nederland-CINOP.pdf>

²⁹ <https://www.nro.nl/onderzoeksprojecten/piaac/>